

Оновлені стандарти освіти лікарів — фахівців нової генерації

О. С. Ісаєва, М. Ю. Шумило

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Corresponding author: e-mail: mirra.leopolis@gmail.com

Paper received 31.08.18; Accepted for publication 05.09.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-174VI72-02>

Анотація. Іноваційна парадигма медичної освіти як невід’ємна складова медичних послуг забезпечує підготовку фахівців сучасного покоління – медиків з високим рівнем сформованості особистісної і професійної культури та широким світоглядом. Соціально-гуманітарні дисципліни відіграють вирішальну роль у формуванні особистості нового тисячоліття – лікаря сучасної генерації з високим інтелектуальним і культурним потенціалом. Основною метою сучасної вищої освіти є розвиток соціально значущих якостей майбутніх фахівців медицини, які формуються у процесі навчання і виховання. Саме освітньо-виховна діяльність медичних вишів повинна базуватися на компетентісно-орієнтованому, когнітивному і культурологічному підходах з урахуванням комунікативної компетентності.

Ключові слова: соціально-гуманітарні дисципліни, студенти-медики, формування особистості, діалогічна взаємодія.

Постановка проблеми та її значення. В умовах модернізації сучасної вищої освіти відбувається постійний пошук ефективних механізмів, які дозволяють зберегти найкращі традиції та забезпечити безперервну підтримку інноваційних процесів і у медичних вишах. Вищій медичній освіті відводиться пріоритетна роль у розвитку держави, оскільки без адекватних послуг у медицині, які базуються на удосконаленій вищій медичній освіті та науково-дослідних інститутах, неможливо забезпечити соціокультурну динаміку розвитку суспільства чи подальшого самоудосконалення на національному рівні з метою збереження і підтримки здоров’я.

Суспільне замовлення у сфері соціально-гуманітарних дисциплін служить віддзеркаленням сучасної освітньої ідеології, світоглядним змістом якої є формування особистості як суб’єкта національної і світової культури, тобто становлення особистісної та професійної культури студентів-медиків у закладах освіти. Як відомо, сучасна освіта ґрунтується на таких філософсько-педагогічних засадах, як: *ідея людиноцентризму* (В. Кремень); *концепція поетапного формування розумових дій* (П. Гальперін); *розвивальне навчання* (В. Давидов, А. Занков); *проблемне навчання* (І. Лернер); *школа «диалогу культур»* (В. Біблер); *методологізація змісту процесу навчання* (Г. Щедровицький, М. Алексєєв).

Актуальність даного дослідження обумовлена соціальним замовленням й реформуванням як медичної, так і освітньої сфер з огляду на оновлений зміст освіти й вимоги суспільства до медиків як фахівців нової генерації. Суспільство вимагає все більш кваліфікованих фахівців, що вирізняються високим інтелектуальним потенціалом й основними засадами особистісної та професійної культури.

Саме тому створення оновленої моделі системи освіти, що відображає основні ознаки сучасної культури й забезпечує формування у студентів-медиків здатності до креативності, саморозвитку й самоосвіти упродовж життя, міжкультурну толерантність і гуманістичну спрямованість домінуючих соціальних цінностей сучасного суспільства.

Метою даного дослідження є окреслення і формування важливих компетенцій щодо сучасних стандартів вищої медичної освіти у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Саме культура назагал відіграє визначальну роль у формуванні лікаря як особистості,

тому **головним завданням** вищої освіти є виконання етичної та культурної місії національного характеру.

Використовувалися теоретичні **методи** дослідження, зокрема аналіз і синтез науково-педагогічної літератури, інтерпретація наукових результатів, системний, індуктивний та статистичний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років зростає кількість наукових праць, у яких досліджуються проблеми особистісного та професійного зростання майбутнього лікаря, його професійна культура, а також формування компетентностей фахівця медичної сфери (А. Васюк, Е. Єфремова, О. Сердюк, Т. Тихонова, Л. Шнейдер). Розглядаються також проблеми удосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема лікарів, дискутується зміст їхньої професійної культури: визначення професійно важливих якостей (В. Корзунін), становлення професійної ідентичності лікаря (О. Денисова), професійний і особистісний розвиток лікаря (В. Андронов, І. Гурвіч, В. Зайцев, Л. Матвєєва, О. Одерішева, Т. Румянцева), професійно-комунікативна культура (С. Герасименко, Р. Карсон, М. Мусохранова, О. Метса, Л. Цветкова), професійно-особистісна культура (М. Тараришкіна), психологічний супровід професійного становлення лікаря (Б. Ясько), формування емпатійної культури студентів вищих медичних навчальних закладів (І. Кузнецова) тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У традиційному розумінні сутність феномену «освіта» означає процес і результат навчання та виховання. Концепція сучасної парадигми освіти вищої медичної школи полягає, насамперед, у тому, що освіта розглядається як діяльність, мета якої – сформувати збалансованість навчання і виховання. «Освіта (система) – найважливіший цивілізаційний механізм медіа-грамотності і медіа-соціалізації, засіб інформаційного відтворення суспільства, технологія соціально контрольованого виробництва інтелекту і масової культури», – пропонують науковці О. Долженко і О. Тарасова [1]. Отож, поняття «освіта» передбачає не тільки формування культури чи характеру особистості, але й отримання нових знань, умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності.

Інтегрованість медичної освіти у європейський простір передбачає узгодження методів і змісту навчання з цілісною картиною сучасного світу, взаємозв’язок та

взаємовплив соціально-гуманітарних дисциплін щодо становлення особистості за рахунок використання міжпредметної інтеграції; відбір проблемних завдань та аргументів, котрі потребують креативного мислення та інтелекту у поєднанні зі знаннями. Розробка інноваційних інтегрованих курсів з використанням сучасних технологій розвивають компетенції, необхідні сучасному медику у практичній діяльності.

Уважаємо, що саме *компетентнісно-орієнтований* підхід постулює значимість освітнього процесу як необхідної умови розвитку всебічно розвинутої і креативної особистості з формуванням базових компетенцій. Крім того, регулює структуру і зміст навчального процесу та обумовлює пошук, розробку й застосування педагогами таких активних та інтерактивних технологій, які б дозволили оптимізувати підготовку майбутніх професіоналів у сфері охорони здоров'я відповідно до реалій сучасного суспільства. Тобто, як визнає науковець, «упровадження нових державних стандартів вищої професійної освіти на основі компетентнісного підходу спрямоване на досягнення позитивного результату в навчальній діяльності» [2].

Слід зауважити, що основоположною метою сучасної вищої освіти є розвиток соціально значущих якостей майбутніх фахівців медицини, які формуються у процесі навчання і виховання. Тому сучасну парадигму вищої освіти прийнято називати соціально-особистісною, особистісно-орієнтованою і навіть гуманітарною освітою. Отож, погоджуємося з науковцем Н. Скотною, котра аксіоматизує, що «нинішня зміна мети освітньо-виховної діяльності пов'язана з орієнтацією на професійний та насамперед особистісний розвиток, всебічну й етично наповнену підготовку до діяльності в проблемному світі, атакожу інформаційному суспільстві» [3, с. 115].

У наш час особливої актуальності набуває проблема формування особистісно-професійної культури майбутніх лікарів як висококваліфікованих і гуманних фахівців медичної галузі, професійна компетентність яких відповідає міжнародним стандартам. Проте, зростання вимог щодо професіоналізації вищої освіти та «кар'єрна» орієнтація лікарів завдає шкоди особистісній, професійній, загальнокультурній і навіть загальнотеоретичній підготовці фахівців-медиків, тобто є результатом кризи як вищої освіти, так і професії лікаря. Адже відбувається абсолютна деструкція вищої освіти, а пацієнти та викладачі висловлюють занепокоєння щодо переорієнтації загальнолюдських цінностей з огляду на матеріальну складову.

Саме тому наголошуємо на твердженні М. Якібчук, що «на сучасному етапі розвитку виникає загальна необхідність зміни системи глобальної мети освіти з перенесення акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості. Цей перехід від знанієвої до особистісної орієнтації є однією з передумов гуманізації та гуманітаризації професійної освіти» [4, с. 154], адже ці категорії вважаються актуальними і глобальними проблемами світового масштабу. Також вважаємо за доцільне виокремити думку дослідника, де зазначається: «Освіта (освіченість) – внутрішній самозростаючий процес постійного творення образів чи зразків, яким людина слідує у своєму житті» [1], тобто автор виокремлює «освіченість», що відображає довготривалий процес накопичення знань, умінь і навичок. Саме такі постулати

повинні відображати характер лікаря та відповідати його цілям у сфері культури.

Вважаємо за доцільне привернути увагу до думки Ю. Калужної, котра, визначаючи основні напрями розвитку вищої освіти України у XXI ст., зазначає, що для досягнення цілей фундаменталізації освіти необхідно: спрямувати увагу на проблеми розвитку загальної культури, пізнання кращих досягнень цивілізації, формування наукових форм системного мислення; змінити зміст та методологію навчального процесу так, аби значна частина часу приділялась формуванню сучасних уявлень про цілісність системи наук, перспективи їх подальшого розвитку, їх модернізаційний потенціал; акцент має бути перенесений на вивчення найбільш фундаментальних законів природи та суспільства у їх сучасному розумінні, на розвиток навичок користуватися знаннями в сучасному модернізованому суспільстві [5, с. 109]. Відомо, що вплив інформаційних технологій на сучасного фахівця, зокрема, медика є колосальним. Адже лікар повинен бути добре обізнаним власне у інформаційних технологіях, оскільки їх можна застосовувати як для розвитку креативного мислення, так і для досконалішого лікування чи діагностики хвороб у пацієнтів.

Особливої уваги заслуговує сучасний підхід до викладання соціально-гуманітарних дисциплін, який здійснюється з урахуванням *компетентнісного* та *інтегративного* підходів. *Компетентнісний* підхід відображає здатність адаптуватися до лінгвістичної культури іншої країни, знання мовного етикету в ситуаціях міжособистісного, міжкультурного, наукового, професійного та ділового спілкування; *інтегративний* підхід передбачає у змісті навчання ... змістовну і профільну мовну інтеграцію. [6, с. 229].

Розвиток особистості лікаря, оволодіння ним фаховою компетентністю та основами професійної і особистісної культури дозволять успішно виконувати професійну діяльність, проте не слід забувати і про комунікацію. Адже формування умінь ведення бесіди, коректно і чітко висловлюватися є вкрай необхідними навичками для майбутніх лікарів. Дослідниця М. Станцич уточнює, що висловлення своєї думки у різних життєвих ситуаціях, уміння відстоювати її є вчинком, хоч і словесним, але принциповим й істотним для моральної характеристики особистості [7, с. 55]. Ці навички здобуваються за допомогою послідовного виконання комунікативних вправ та вивчення умовно стимульованих і реально мотивованих мовних висловлювань. Саме тому практичний матеріал вправ повинен підбиратися відповідно до спрямування навчальної та професійної тематики, що передбачає дискусії, суперечки і диспути. Такі види діяльності зі студентами-медиками не лише випереджають, але багато в чому й визначають спосіб вирішення реальних життєвих проблем чи професійних завдань у майбутньому, акцентуючи увагу на питаннях етики і моралі.

Доцільно виокремити види діалогічної взаємодії – *диспути, дискусії, круглі столи, дебати, обговорення, конференції* – найефективніші для формування комунікативних навичок і виховання особистісної та професійної культури студентів-медиків.

Провівши опитування старшокурсників ЛНМУ ім. Данила Галицького (350 студентів IV, V і VI курсів

медичного факультету) слід виокремити, що однією з найбільш високо оцінених студентами групових форм аудиторної роботи є круглі столи, дебати і конференції. У медичних вищах круглі столи займають чільне місце, адже студенти їх самі організують і проводять під керівництвом викладача, обговорюючи епідемії, поширені захворювання, причини їх виникнення та шляхи подолання у сучасному світі тощо.

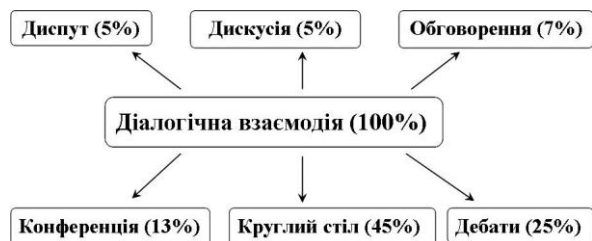

Рис. Діаграма групових форм аудиторної роботи

Слід зауважити, що власне вище згадані види діяльності розвивають критичне мислення, творчі навички, уяву, тобто мистецтво самостійного творчого мислення, тренують навички публічного обговорення важливих проблем, служать комплексним засобом ефективного формування ряду комунікативно-риторичних навичок: постановка діагнозу хворому, обробка результатів дослідження та аналізів, моніторинг стану пацієнта, аналіз ефективності лікування, презентація клінічного випадку тощо. Тобто, усі перелічені види діяльності, зокрема дебати, як зазначають дослідники, формують в учасників навички аргументації, вміння уважно і цілеспрямовано слухати співрозмовника, аналізувати висловлену усно думку, продумано задавати запитання, формувати короткі і точні відповіді [8].

Науковці О. Богданова і С. Черенкова наголошують на важливості правильно організації дискусії, що спонукає до коректності висловлення думки та сприяє розвитку мислення. Дослідники зазначають, що учасники добре організованої дискусії не залишаються байдужими, втягуються у суперечку, і породжена у результаті істина стає їхнім моральним капіталом, керівництвом до дії набагато швидше, ніж істина, піднесена як готовий рецепт [9, с. 81].

Проте, не варто забувати і про роль викладача у навчальному та виховному процесах. Організація діалогічного дискурсу під час викладання соціально-гуманітарних дисциплін відіграє провідну роль у формуванні світогляду студентів-медиків з урахуванням усіх вимог щодо сучасного практичного заняття. У процесі практичного заняття є очевидною необхідність створення і постійної підтримки сприятливого середовища й емоційного фону студентів за допомогою постановки проблем, суперечностей, парадоксальних ситуацій, клінічних випадків чи інсценізації ситуацій: *У лікарні; В поліклініці; На прийомі у лікаря* тощо.

Як зазначають педагоги-практики, емоційний відгук, прагнення до спільних міркувань і пошук орієнтирів при здійсненні морального вибору виникає в учнів у тому випадку, якщо у процесі діалогічної взаємодії викладач займає чітку позицію, орієнтовану на духовно-моральні цінності, але, водночас, не нав'язує її студентам [10, с. 172].

Дослідники також акцентують увагу на тому, що при проведенні навчальних дискусій важливо створити

атмосферу доброзичливості й уваги до кожного. Безумовним правилом є загальне зацікавлене ставлення до учнів, коли вони відчують, що педагог вислухає кожного з них з однаковою увагою і повагою – як до особистості, так і до висловленої точки зору [11, с. 197-198]. Так викладач вчить студентів-медиків вмінню вислухати і підтримати пацієнта, проявляти повагу й увагу до хворих та колег.

Необхідно відзначити, що для соціально-гуманітарних дисциплін *комунікативна компетентність* є результатом, який сформований на основі здатності надбання і використання мовних засобів та способів формування й формулювання думки [12]. Це дозволяє ефективно структурувати і передавати інформацію, мислити, порівнювати чи приймати рішення, використовуючи креативний та інтелектуальний потенціал для вирішення таких завдань, як проведення обходів, обговорення складних клінічних випадків з колегами, прийняття рішень щодо невідкладних станів пацієнтів тощо.

Соціокультурний підхід інтерпретує культуру як фундаментальну умову цілісності суспільства, основу освіти, науки, медицини тощо. *Культурологічний* підхід передбачає особистісну і професійну культуру фахівця будь-якої сфери, а сучасна парадигма освіти відображає механізм становлення освітньої системи, адекватної сучасному рівню особистісної і професійної культури й відповідає логіці культуровідповідності суспільства. Актуальним і важливим для майбутніх лікарів вважається й *когнітивний* підхід, який передбачає виокремлення пріоритетних етапів прийняття рішення у критичній життєвій чи професійній ситуації. Основою даного підходу є критичне мислення, креативність та інтелектуальні стратегії, які допомагають критично оцінити ситуацію і визначити ймовірні ризики контексту ситуації.

Урахування поліхронності культурного простору, що забезпечує рівноправне функціонування різних моделей освіти, адекватних різним культурам відповідно до специфіки соціальних груп – замовників освітніх послуг закладається упродовж навчальної та виховної діяльності студентів-медиків у процесі вивчення власне соціально-гуманітарних дисциплін. Сучасна парадигма медичної освіти як невід'ємна складова медичних послуг забезпечує підготовку фахівців нового покоління – медиків з високим рівнем сформованості особистісної і професійної культури та широким світоглядом.

Висновок. Інтеграція України у світовий освітній простір обумовлює новий погляд на професійну діяльність лікаря в умовах інтеркультурної взаємодії. Використання світових практичних досягнень у освіті значно пришвидшує інтеграційні процеси за допомогою сучасних технологій. Оновлена парадигма вищої освіти розглядається як система, побудована з урахуванням цінностей нового тисячоліття: суб'єктності, діалогічності, креативності, постійного розвитку і самоудосконалення, екзистенційності, інтегрованості, фундаментальності й неперервності тощо.

Проте, суперечності, властиві сучасній освіті, свідчать про переорієнтацію цінностей і культуровідповідності сучасного суспільства. Тому враховувати зміни соціальної, технологічної й інформаційної діяльності стає все важче для підготовки фахівців-медиків з пріоритетними цінностями і реформуванням медичної галузі.

Однак, збільшення обсягу самостійної роботи і скорочення кількості практичних годин на соціально-

гуманітарні дисципліни не забезпечує вирішення наявних проблем у вищій медичній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долженко О. В. Философия образования: новые идеи, ценности и цели // Современная высшая школа, 1990. № 3-4. С. 207-220.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.
3. Скотна Н. Роль освіти в цивілізаційному вихованні молоді // Вища освіта України. 2004. № 4. С. 114-119.
4. Якібчук М. В. Напрями розвитку гуманізації і комунікативна компетентність у контексті безперервної освіти // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія, Збірник наукових праць. 2007. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 11, серія № 7, С. 153-155.
5. Калюжна Т. Основні напрями розвитку вищої освіти України у XXI столітті // Вища освіта України. 2006. Додаток 3, т. 4. С. 106-114.
6. Тихонович Н. В. Межкультурная компетенция в парадигме интернационализации и глобализации образования (контент E-Learning) // Научные ведомости БГУ. Серия : Гуманитарные науки. 2013. Вып. 17, № 6 (149). С. 226-231.
7. Станчиц М. А. Воспитание нравственности : из опыта работы учителей этики в БССР. 1991. Минск : Народная асвета.
8. Стернин И. А., Шилихина К. М. Коммуникативные аспекты толерантности. 2001. Воронеж : Воронежский гос. ун-т,
9. Богданова О. С., Черенкова С. В. Нравственное воспитание старшеклассников. 1988. Москва : Просвещение.
10. Коренюгина Т. Ю. Диалог как средство нравственного развития студентов-медиков // Вопросы психологии, 2007. № 3. С. 169-176,
11. Кларин М. В. Инновации в обучении : метафоры и модели : анализ зарубежного опыта. 1997. Москва : Наука.
12. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентного подхода в образовании // Иностранные языки в школе. 2012. № 6. С. 6-16.

REFERENCES

1. Dolzhenko O. V. Philosophy of Education: New Ideas, Values and Goals // Modern High School, 1990. No. 3-4. С. 207-220.
2. Zimnaya I. A. Key competencies as an effective target basis of the competence approach in education. Moscow: Research Center for Quality Problems of Specialist Training, 2004.
3. Scotna N. The Role of Education in the Civilization of Youth // Higher Education of Ukraine. 2004. No. 4. P. 114-119.
4. Yakibchuk M. V. Directions of development of humanization and communicative competence in the context of continuous education // Scientific journal of NPU named after M.P. Drahomanov, Religious studies. Culturology Philosophy, Collection of scientific works. 2007. KP: NPU named after MP Drahomanov. Issue p 11, series № 7. P. 153-155.
5. Kalyuzhnaya T. The main directions of the development of higher education in Ukraine in the XXI century // Higher Education of Ukraine. 2006. Annex 3, vol. 4. P. 106-114.
6. Tikhonovich N. V. Intercultural competence in the paradigm of internationalization and globalization of education (content of E-Learning) // Scientific reports of the BSU. Series: Humanities. 2013. Issue 17, No. 6 (149). P. 226-231.
7. Stanchits M. A . Education of morality: from the experience of teachers of ethics in the BSSR. 1991. Minsk: Narodna azveta.
8. Sternin I. A., Shilikhin K. M., Communicative Aspects of Tolerance. 2001. Voronezh: Voronezh State University.
9. Bogdanova O. S., Cherenkova S. V. Moral education of senior pupils. 1988. Moscow: Enlightenment.
10. Korenyugina T. Yu. Dialogue as a Means of Moral Development of Medical Students // Problems of Psychology, 2007. No. 3. P. 169-176,
11. Clarin M. V. Innovations in Teaching: Metaphors and Models: An analysis of foreign experiences. 1997. Moscow: Nauka.
12. Zimnaya I. A. Competence and competency in the context of the competence approach in education // Foreign languages at school. 2012. No. 6. P. 6-16.

New standards of training doctors - specialists of a new generation

O. S. Isayeva, M. Yu. Shumylo

Abstract. A modern paradigm of medical education as an integral part of medical services ensures the training of specialists of a new generation – doctors with a high level of personal and professional culture formation and comprehensive viewpoint. A fundamental goal of modern higher education is the development of socially significant qualities of future medical specialists, which are formed in the process of education and upbringing. Social and humanitarian disciplines play a crucial role in the formation of the personality of a new millennium – a doctor of modern generation with high intellectual and cultural potential. Educational and tutorial activities of medical universities in Ukraine should be based on competency-oriented, cognitive and cultural approaches, taking into account communicative competence.

Keywords: social and humanitarian disciplines, medical students, formation of personality, communicative interaction.